

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-227-244

УДК 340 (09)

І. Б. УСЕНКО,

кандидат юридичних наук, професор*

ORCID: 0000-0002-6832-2933

ВИДАТНИЙ ІСТОРИК ПРАВА ЛЕВ ОКІНШЕВИЧ: ДЖЕРЕЛА ДО НАУКОВОЇ БІОГРАФІЇ

Аналізуються нововиявлені та маловідомі архівні й інші історичні джерела, які сприятимуть уточненню наукової біографії українського історика права, секретаря Комісії для вивчення історії західноруського та українського права Всеукраїнської Академії наук, а згодом одного з найвидатніших представників науки української діаспори Л. О. Окіншевича (Окиншевича).

Ключові слова: Україна, правознавство, історія юридичної науки, історія українського права, Всеукраїнська Академія наук, Л. О. Окіншевич (Окиншевич), наукова біографія, юридична біографістика, історичні джерела.

Usenko Igor. Outstanding legal historian Lev Okinshevych: sources for scientific biography

Newly discovered or little-known archival and other historical sources are analyzed that will help clarify the scientific biography of the Ukrainian historian of law, secretary of the Commission for Studying the History of Western Ruthenian and Ukrainian Law of the All-Ukrainian Academy of Sciences, and later one of the most prominent representatives of the science of the Ukrainian diaspora L. O. Okinshevych (Okynshevych).

Key words: Ukraine, jurisprudence, history of legal science, history of Ukrainian law, All-Ukrainian Academy of Sciences, Okinshevich (Okynshevich) L. O., scientific biography, legal biography, historical sources.

Актуальність теми. Звернення до історії української юридичної науки має важливе значення не лише для вивчення та подальшого розвитку вітчизняного правознавства як такого, а й у ширшому розумінні для консолідації історичної свідомості українського народу, збереження історичної (національної) пам'яті. Водночас історія науки є невіддільною від висвітлення ролі «людського чинника», від об'єктивного аналізу життєвого і творчого шляху тих непересічних особистостей, які створювали і розвивали відповідні наукові напрями. Тому необхідність «антропологічного виміру» або «біографічного підходу» в історичних, зокрема й юридичних, наукових дослідженнях сьогодні не викликає жодних сумнівів.

Особливої актуальності набуває відновлення історичної справедливості щодо тих вчених, ім'я та наукова спадщина яких з відомих ідеологічних при-

* **Usenko Igor**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D), Full Professor

чин багато років штучно замовчувалися або паплюжилися. Серед українських правознавців, життя і діяльність яких викликає значний громадський і науковий інтерес, слід назвати історика права, найближчого соратника фундатора Української академії наук М. П. Василенка, секретаря академічної Комісії для вивчення історії західноруського й українського права, а згодом одного з корифеїв української науки в діаспорі Льва Олександровича Окіншевича (Окіншевича).

Постановка проблеми. Біографія Л. О. Окіншевича нині достатньо повно представлена в багатьох довідково-енциклопедичних виданнях та інших публікаціях, виданих як в Україні, так і за кордоном. Утім, основним джерелом біографічних відомостей, особливо для науковців діаспори, є власні спогади вченого, його автобіографії та численні анкети, які він заповнював протягом свого життя. Історичні джерела такого характеру, як відомо, не позбавлені певного присмаку суб'єктивізму, а тому обов'язково мають доповнюватися юридично значущими документами (матеріалами особових справ, свідоцтвами про народження, документами про освіту, наукові ступені і вчені звання, офіційними атестаціями та характеристиками тощо).

За понад 30 років дослідження історії української академічної юридичної науки автору цих рядків вдалося відшукати чимало документів про життя і діяльність Л. О. Окіншевича, що, як видається, здебільшого не знайомі іншим дослідникам. Тому в рік 125-ліття від дня народження вченого виникла ідея поділитися з колегами деякими джерелами, які, на нашу думку, збагатять новими барвами його творчу біографію, продовжать процес відновлення справедливості щодо правознавця і його наукового доробку.

Мета і завдання статті. У зв'язку з наведеним, метою цієї публікації є введення до наукового обігу архівних та інших першоджерел про життя і діяльність Л. О. Окіншевича та на цій основі деяке уточнення українського періоду біографії вченого, в якій дотепер залишалося ще чимало лакун.

Огляд літератури. Перші біографічні публікації про Л. О. Окіншевича побачили світ в українській діаспорі після смерті вченого, яка настала в містечку Гілк্রেст Гілс (штат Меріленд, США) 7 листопада 1980 р. Авторами їх були дослідники, які товаришували з Львом Олександровичем за його життя, мали доступ до архіву вченого, зокрема, до його автобіографій і спогадів. Це передусім відомий історик права, голова НТШ в Америці Ярослав Миколайович Падох (1908–1998). Він був автором некрологів на смерть Л. О. Окіншевича¹, опублікував у журналі «Український історик»², а згодом окремою відбиткою³ ґрунтовний нарис «Лев Окіншевич – видатний історик державного права України – Гетьманщини XVII–XVIII ст. (1898–1980)», до якого додав розлогу бібліографію праць вченого. Згодом він став ініціатором публікації «Спогадів» Л. О. Окіншевича, написав для цього видання велику передмову біографічного характеру⁴.

Іншим біографом вченого став літературознавець, дійсний член УВАН і НТШ Петро Васильович Одарченко (1903–2006). Його авторству належать

кілька біографічних публікацій українською та англійською мовами^{5,6,7}, зокрема, й шойно оприлюднена стаття в «Енциклопедії сучасної України»⁸, яка побачила світ через 16 років після смерті автора. Біографія Л. О. Окіншевича також представлена в «Енциклопедії українознавства»⁹ та в деяких англійськомовних українських довідкових виданнях¹⁰.

Окремі біографічні сюжети з життя Льва Окіншевича наведені у виданих у діаспорі загальних працях з історії української науки, авторами яких були, зокрема, Н. Д. Полонська-Василенко¹¹, вже згадуваний П. В. Одарченко¹² та ін.¹³

У незалежній Україні інтерес до біографії і творчості Льва Окіншевича виник передусім у процесі наукового дослідження здобутків довоєнної академічної юридичної науки, зокрема, діяльності академічної комісії для вивчення західноруського й українського права. Вітчизняним історикам права на відміну від дослідників з діаспори були доступними архівні фонди ВУАН (УАН) та вищів радянської України, що сприяло збагаченню їх наукових праць. Прізвище Окіншевича, зокрема, широко представлено у монографіях «Микола Прокопович Василенко»¹⁴, «Юридична наука і освіта на Україні»¹⁵, «Академічна юридична думка»¹⁶. Автор цих рядків опублікував також ряд статей про вченого в науково-довідкових виданнях «Мала енциклопедія етнодержавознавства»¹⁷, «Світова та вітчизняна етнодержавницька думка (у персоналіях)»¹⁸, «Юридична енциклопедія»¹⁹, «Антологія української юридичної думки»²⁰, «Міжнародна поліцейська енциклопедія»²¹. Існує також доволі багато історико-правових та інших юридичних праць, які не мають спеціального біографічного характеру, але принагідно згадують ті чи ті наукові здобутки вченого.

Деяко згодом творчістю Окіншевича зацікавилися й вітчизняні історики. Зокрема, низку статей, які поєднували аналіз окремих творів вченого зі стислим викладом його біографії опублікував відомий фахівець з інтелектуальної історії член-кореспондент НАН України Олексій Васильович Ясь: «Лев Окіншевич і проблема “межового положення” України: (З історіографічних дискусій на еміграції кінця 40-х – початку 50-х років ХХ ст.)»²², «Лев Окіншевич і теорії циклічності історії»²³, «Великое княжество Литовское и циклическая традиция историописания в рецепции Льва Окиншевича»²⁴. Дослідник також підготував ґрунтовні біографічні нариси у довідниках «Українські історики ХХ століття»²⁵ та «Історична наука у Національній академії наук України в особах»²⁶, присвятив творчості Окіншевича ряд сторінок у монографії «Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок ХІХ – 80-ті роки ХХ ст.)»²⁷.

Іншим біографом вченого став професор Національного університету «Острозька академія» Віталій Петрович Яремчук. Його перу належать нариси «Знавець Гетьманської держави (Лев Окіншевич)»²⁸ та «Історик українського права Лев Окіншевич»²⁹.

Епізодично до творчого шляху Льва Окіншевича також зверталися українські історики С. І. Білоконь³⁰, С. Г. Водотика³¹, Т. Д. Гошко³², Г. Д. Клинова-Дацюк³³ та деякі інші вчені, яких ми ще принагідно згадаємо у цій публікації.

З 1990-х років пробудився інтерес до постаті Л. О. Окіншевича й у білоруській історіографії. Біографічні довідки про нього опубліковані в науково-довідкових виданнях білоруською мовою «Енциклопедія історії Білорусі»³⁴, «Білоруська енциклопедія»³⁵, «Білорусь»³⁶, «Велике князівство Литовське»³⁷, «Репресовані літератори, науковці, працівники освіти, громадські і культурні діячі Білорусі»³⁸ та ін. Окремі розвідки про вченого науково-біографічного характеру підготували В. М. Лебедєва (Лебедзева)³⁹, В. А. Падалиньскі⁴⁰, Г. М. Саганович⁴¹. Є й українські автори, які друкувалися в білоруських виданнях (Ю. А. Мицик⁴², А. В. Портнов⁴³, О. Ямкова⁴⁴). Значним здобутком наших білоруських колег слід вважати видання вибраних творів Льва Окіншевича білоруською мовою з відповідною біографічною вступною статтею, бібліографією та науковими коментарями⁴⁵.

Поряд з тим білоруські біографісти, хоча й акцентували на білоруському походженні вченого, прийнятті ним громадянства Білоруської Народної Республіки, творчих зв'язках з білоруськими колегами, не змогли додати нічого нового порівняно зі спогадами вченого і нарисами вчених діаспори в аспекті родинного оточення Льва Олександровича, його батька і діда, генеалогії роду загалом.

Також зауважимо, що як українські, так і білоруські історики практично ігнорують (імовірно, просто не знають) доробок сучасних українських правознавців, залишаючись в оцінці юридичних здобутків ученого на рівні класичних, але через відсутність доступу до джерел далеко не повних, праць Ярослава Падоха.

Виклад основного матеріалу. Основним, фактично єдиним джерелом про дитячі роки Льва Окіншевича є його дуже стислі у цій частині вже згадані незавершені спогади, опубліковані 1995 р. під назвою «Моя академічна праця в Україні» (оригінальна авторська назва – «Спомини вмираючої людини»). З них ми дізнаємося про дату і місце народження вченого (25 лютого 1898 р. за старим стилем, м. Петербург), які не викликають жодних сумнівів, оскільки підтверджуються свідцтвом про народження вченого, кілька копій якого є в учнівських і студентських особових справах Льва Окіншевича. Принагідно зауважимо, що в радянський період учений писав своє прізвище українською мовою «Окіншевич», а вже в еміграції став вживати написання «Окіншевич», яке ми теж використовуємо як більш належне, на нашу думку, для українського відтворення прізвищ білоруського походження.

У спогадах зазначається, що батько вченого, Олександр Львович Окіншевич, закінчив Чернігівську гімназію та юридичний факультет Одеського університету, а далі працював у Петербурзі одним з юрисконсультів управління

Північно-Західної залізниці. Після переїзду родини в Київ працював директором південно-західного відділу одного з приватних страхових товариств. Помер у 1906 р., коли його сину було лише 8 років. А в біографічному нарисі Ярослава Падоха з посиланням на один з листів Льва Окіншевича (до професора Бориса Крупницького від 6 липня 1951 р.) є вказівка, що його батько був симпатиком українського руху, товаришував з І. Л. Шрагом та О. П. Шлікевичем. Ці відомості відтоді некритично відтворені в більшості біографічних публікацій про Льва Окіншевича.

Проте мій пошук у архівах (електронних описах) і довідковій літературі дав змогу дещо уточнити ці відомості. Так, Олександр Львович навчався в 1878–1884 рр. у Гомельській шестикласній прогімназії (списки вихованців цієї прогімназії див. електронний ресурс http://gomelpsy.info/bileckoko_mg.html) та у 1884–1886 рр. у Чернігівській гімназії (див.: Тутмолин М. Т. Столетие Черниговской гимназии: 1805–1905: Краткая историческая справка. Чернигов, 1906. С. 395, 496). Знайти відомості про його навчання в Новоросійському (Одеському) університеті поки що не вдалося, хоча, судячи з його подальшої службової кар'єри (просуванні у чинах), вища освіта в нього таки була. Вдалося встановити, що у 1891–1894 рр. Олександр Львович служив у Державному банку (Російський державний історичний архів, ф. 587, оп. 14, спр. 111). Відповідна архівна справа, яка допомогла б остаточно закрити деякі лакуни в біографії батька вченого, поки що недоступна українським дослідникам. Надалі (щонайменше у 1898–1899 рр.) Олександр Львович у чині колезького секретаря служив контролером у Державному контролі в Департаменті залізничної звітності в Контролі доходів Миколаївської, С.-Петербурзько-Варшавської, Південно-Західної і Московсько-Брестської залізниць. Це суперечить дотеперішнім відомостям про службу юрисконсульту в управлінні Південно-Західної (в окремих джерелах – Північно-Західної) залізниці. Схоже, що Олександр Львович був економістом, фінансистом, яких тоді теж готували на юридичних факультетах, але не правником. Також поки що не вдалося підтвердити відомості про його працю директором у страховому товаристві в Києві. Принаймні, коли його сину знадобився документ для підтвердження соціального стану, відповідний документ – «паспорт» О. Л. Окіншевича посмертно видав Контроль доходів.

Стосовно діда вченого з боку батька (за спогадами, сільського пароха з Гомельщини), то в кількох історичних джерелах згадується Лев Стефанович Окіншевич, священник Свято-Миколаївської церкви в містечку Столбун (волосному центрі Гомельського повіту Могильовської губернії), 50-річчя церковного служіння якого урочисто відзначалося 1904 р. (див., наприклад, *Памятная книжка Могилевской губернии на 1905 год*. Могилев: Могилевск. губ. статист. ком., 1905. С. 127). З великою ймовірністю це і був дід правознавця. Можливо, більше інформації про нього можна буде дізнатися на основі вивчення документів архівного фонду відповідної церкви в Національному історичному архіві Білорусі (ф. 2991, 92 справи, 1789–1922).

Щодо бабусі з боку батька, то, за даними Я. Падоха, вона походила з роду Вороничів зі Стародубщини. Таке свідчення видається цілком правдоподібним, оскільки «Воронич» – це був згодом один із псевдонімів Л. О. Окіншевича, а в свідоцтві про народження вченого як «воспреемник», поруч з сестрою матері згадується колезький асесор Михайло Олексійович Воронич. Втім, для подальших пошуків ще замало даних, оскільки рід Вороничів був надзвичайно розгалуженим. Одна з гілок цього роду, занесена в першу частину родословної книги дворянства Мінської губернії, веде своє походження від Матвія Воронича, писаря стародубського.

У священницьких родах, як правило, було багато дітей. Маємо висловити версію, що братами Олександра Львовича, тобто рідними дядьками вченого, були:

Михайло Львович, випускник гомельської прогімназії 1875 р., згодом викладач латинської мови та інспектор цієї гімназії, який дослужився до чину статського радника;

Матвій Львович, навчався у гомельській прогімназії в 1874–1881 рр., згодом службовець Департаменту окладних зборів Міністерства фінансів, в. о. секретаря Могильовської губернської казенної палати та податкового інспектора Сенеської дільниці цієї ж губернії (його особова справа за 1884–1913 рр. зберігається в Російському державному історичному архіві, ф. 573, оп. 22, спр. 3143, 44 арк.);

Микола (Николай) Львович, поступив у гомельську прогімназію в 1888 р., навчався в Новоросійському (Одеському) університеті, згодом чиновник з таким же ім'ям служив у Лісовому департаменті Міністерства землеробства (відповідні особові справи мають зберігатися в Державному архіві Одеської області, ф. 42, оп. 5, спр. 1515 та в Російському державному історичному архіві, ф. 387, оп. 24, спр. 7557).

Серед учнів гомельської прогімназії походженням з духовного стану в 1872–1878 р. був також Філіп (Пилип) Окіншевич, а в гомельській жіночій прогімназії навчалися дівчата (повне ім'я їх не зазначається) Ф. Окіншевич (випуск 1887 р.) та Л. Окіншевич (вибула з підготовчого класу 1890 р.). Про цих потенційних представників родини ми маємо, на жаль, обмаль відомостей.

Матір вченого звали Єлизавета Федорівна (дів. прізвище Яреш). За спогадами Льва Олександровича, вона закінчила одну з київських гімназій, а також навчалася два роки у французькій середній школі в передмісті Парижа. Згодом деякий час викладала французьку мову в одній з київських приватних жіночих гімназій. Жодне з цих тверджень нам поки що не вдалося документально підтвердити, хоча справи вихованок і викладачів жіночих гімназій ніби непогано збереглися в київських архівах.

Дід Льва Олександровича з боку матері Федір Леонтійович (у деяких джерелах помилково зазначено «Леонідович») Яреш (1849–1907), колишній австрійський підданий, чех за походженням, залишив певний слід в україн-

ській історії. Середню освіту він здобув у Празі, вищу – в Московському університеті. Згодом майже чверть віку викладав давні мови у Колегії Павла Галагана. Автор кількох праць педагогічного характеру, зокрема, присвячених Я. А. Каменському. Був редактором першого чеського видання в Києві – «Český pravoslavný kalendař», активним учасником Київського відділення Товариства класичної філології й педагогіки. Похований на Байковому кладовищі, але нині могила втрачена. Майбутнім дослідникам життя і діяльності Федора Леонтіївича радимо звернути увагу, що в Російському державному історичному архіві є справа про підданство «австрійського підданого Ф. Яреша» (ф. 1284, оп. 101, спр. 145).

Про бабусю з боку матері нам нічого не відомо.

Отже, на сьогодні ми маємо вже певне уявлення про коло рідних Льва Олександровича. Втім, схоже, що після смерті батька він повністю втратив зв'язок зі своїми родичами з батьківського боку.

Шкільну освіту Лев Окіншевич почав з приватної гімназії В. І. Петра, яка через кілька років набула статус і назву «Гімназії групи батьків» (відома також як 8-ма чоловіча гімназія м. Києва).

Досі в біографіях вченого зазначався лише сам факт навчання у цій гімназії і те, що її засновником був друг його діда, чех за походженням і викладач давніх мов за спеціальністю. Проте в Державному архіві м. Києва зберігається фонд згаданої гімназії, в якому нам вдалося відшукати шкільну справу героя нашого нарису (ф. 77, оп. 1, спр. 1296, 13 арк.). У цій справі є заява матері про допуск сина до іспитів у підготовчий клас від 16 серпня 1907 р. (арк. 1); копія свідоцтва про навчання в гімназії з 1 серпня 1907 р. до 20 серпня 1912 р. із зазначенням випускних оцінок за 4 клас (відмінні успіхи із Закону Божого, добрі – з історії та німецької мови, задовільні – з решти предметів) (арк. 7–7зв.), кондуїтний список з оцінкою (завжди відмінною) поведінки в кожній навчальній чверті перебування в підготовчому та 1–4 класах гімназії (арк. 9–11зв.), лист директора Колегії Павла Галагана від 16 серпня 1912 р. про прийняття Льва в колегію з проханням вислати деякі його документи і подальше листування щодо цього (арк. 5, 6, 8). Є також повідомлення на ім'я директора гімназії від директора іншої гімназії із зауваженням про перебування Льва в театрі на вечірній виставі «Гаудеамус» без належного дозволу і учнівського квитка (арк. 2).

Зберігся також доволі специфічний документ, виданий 11 лютого 1912 р. настоятелем Олександрівсько-Невської церкви в тому, що учень четвертого класу Лев Окіншевич і учень підготовчого класу В'ячеслав Окіншевич «були у сповіді та святих тайн причастилися» (арк. 4). Це свідчення викликає особливий інтерес, оскільки ніде більше в жодному нам відомому документі чи публікації не згадується В'ячеслав Окіншевич, який міг би бути молодшим братом вченого.

Подальший учнівський шлях Льва Окіншевича відображає його особова справа з фонду Колегії Павла Галагана (ДАК, ф. 185, оп. 1, спр. 755, 23 арк.).

Хоча й існує кілька публікацій про випускників Колегії, у жодній з них ми не побачили посилань на згадану архівну справу. Тут міститься: клопотання матері Л. О. Окіншевича допустити його до конкурсних випробувань у 1 клас Колегії від 27 червня 1912 р. із зазначенням її адреси: «станція Боярка Південно-Західної залізниці», село Княжичі (арк. 16), копія свідоцтва про народження Льва Олександровича (арк. 13), свідоцтво приходського священника села Княжичі про незадовільний матеріальний стан Є. Ф. Окіншевич, який не дає їй змоги продовжити освіту сина (арк. 17), атестація Л. О. Окіншевича за 4 клас гімназії «групи батьків» (арк. 18, 19), оригінал свідоцтва про навчання в цій гімназії (арк. 22, 22зв.), копії листування (березень 1816 р.) щодо постановки Л. О. Окіншевича на військовий облік у П'ятигорській окружній з військової повинності присутності (за місцем евакуації Колегії Павла Галагана в м. Кисловодськ) з подальшим наданням йому відтермінування від призову (арк. 4–7, 9, 12, 14), листування щодо визнання у Л. О. Окіншевича стану «сина чиновника» з посиланням на паспорт батька від 19 квітня 1897 р. № 36, надісланий на запит канцелярії Київського губернатора з Контролю доходів Миколаївської, С.-Петербурзько-Варшавської, Південно-Західної і Московсько-Брестської залізниць (арк. 3, 8, 15), копія посвідчення від 13 травня 1916 р., що Л. О. Окіншевич закінчив повний курс Колегії Павла Галагана в поточному навчальному році з відмінною поведінкою (арк. 11), копія аналогічного посвідчення від 11 липня 1916 р. (арк. 10), копія посвідчення від 28 січня 1917 р., що Л. О. Окіншевич був прийнятий у колегію стипендіатом через своє незадовільне матеріальне становище, яке і на цей день, за належними свідченнями, не поліпшилося (арк. 1), заява Льва Олександровича від 18 червня 1916 р. з проханням надати йому документальне підтвердження його стану сина чиновника, необхідне для вступу на навчання в Університет св. Володимира, де, зокрема, зазначається, що він у цей час служить у м. Проскурові Подільської губернії помічником завідувача лазень Всеросійського Земського Союзу (арк. 2, 2зв.). Цей факт, наскільки нам відомо, досі не зазначався у жодній біографічній публікації про вченого.

В особовій справі Л. О. Окіншевича з фонду Київського університету (її ми не описуємо докладно як таку, що вже відома дослідникам через посилання на неї в деяких оприлюднених дослідженнях, зокрема автора цих рядків та В. П. Яремчука) можна дізнатися про подальшу його долю (див.: ДАК, ф. 16, оп. 464, спр. 7698, 18 арк.). Тут, зокрема, є заява про вступ до університету від 20 серпня 1916 р., копії свідоцтва про народження і атестату про середню освіту, виданого Колегією Павла Галагана, заява від 19 березня 1918 р. про поновлення після демобілізації на першому курсі університету. Зі змісту атестата можна уточнити, що в Колегії Павла Галагана він вчився з 16 серпня 1912 р. до 13 травня 1916 р., у підсумку мав дві трійки, дві четвірки, решта – п'ятірки.

Участь Льва Олександровича у Першій світовій війні відображає його послужний список, який зберігається в Російському державному військо-

во-історичному архіві (ф. 409, п/с 87-128 (лютий 1918), арк. 1-2) і відтворений в електронній базі даних «Офіцери РІА» (URL <https://www.ria1914.info>). З нього можна дізнатися, що Л. О. Окіншевич 1 лютого 1917 р. вступив «на правах вольноопределяющегося 1-го разряда» у 2-е Київське Миколаївське військово-училище. З цього дня офіційно почалася його військова служба. Пройшов прискорений чотиримісячний курс підготовки прапорщиків воєнного часу. Після завершення навчання 1 червня 1917 р. дістав офіцерський чин і 26 червня розподілений у 32-й піхотний запасний полк, дислокований у Сімферополі. Але майже відразу був відряджений у Катеринослав у розпорядження командира 217-го піхотного запасного полку (можливо, у документі одруківка і насправді це був 271 піхотний запасний полк) на курси протигазової боротьби (вірогідно, йдеться про Катеринославські курси протигазової боротьби об'єднаних секцій Комітету військово-технічної допомоги і Комітету Всеросійських земського і міських союзів), де продовж 4 тижнів (3–30 липня) проходив відповідний вишкіл. Після повернення у полк тимчасово від 31 липня командував 11-ю ротою. Від 19 вересня перебував на Румунському фронті: спочатку 10 днів у розпорядженні командувача 7-м армійським корпусом, згодом у 134 піхотному Феодосійському полку. Від 25 листопада командував 12-ю ротою, а згодом 12–26 січня 1918 р. – 13-ю ротою в Рені.

Вчений, на жаль, не залишив спогадів про цей період свого життя. Відомо, що 134 полк був (щонайменше формально) українізований, туди переводили українців з багатьох інших частин. Війська ж Румунського фронту 23 листопада (6 грудня) 1917 вийшли з підпорядкування Ставки Верховного Головнокомандування та об'єдналися з Південно-Західним фронтом у єдиний Український фронт Діючої армії УНР з підпорядкуванням Генеральному секретаріату Української Центральної Ради. Демобілізувався навесні 1918 р.

Після поновлення в університеті Лев Олександрович провчився в ньому ще понад два роки до закриття університету радянською владою і 17 липня 1920 р. подав заяву про прийняття його на економічне відділення Київського комерційного інституту народного господарства, незабаром реорганізованого в Київський інститут народного господарства, із зарахуванням йому 6 прослуханих семестрів та складених іспитів в Університеті св. Володимира. В особовій справі Л. О. Окіншевича з фонду КІНГ у Державному архіві м. Києва (ф. 271, оп. 11, спр. 200) привертають до себе увагу такі документи: згадана вище заява (арк. 8), матрикул (залікова книжка) слухача Київського комерційного інституту (арк. 3–7), копія свідоцтва про народження (арк. 9), оригінал атестата зрілості, виданого Колегією Павла Галагана 13 травня 1916 р. (арк. 19), академічна довідка з Київського університету від 16 липня 1920 р. про те, що Л. О. Окіншевич прослухав 6 семестрів і склав іспити з енциклопедії права, історії римського права, історії філософії права, політичної економії, статистики, державного та адміністративного права (арк. 11),

посвідчення студента юридичного факультету Університету св. Володимира від 27 березня 1920 р. із зазначенням права проживання в м. Києві і шести приміських населених пунктах (Деміївка, Шулявка, Святошин, Верхня Солом'янка, Нижня Солом'янка, Боярка, Пуща Водиця), а в канікулярний час також в інших місцевостях (арк. 12–14), копія диплома від 17 червня 1922 р. про закінчення повного курсу Київського інституту народного господарства і присвоєння ступеня кандидата прав із зазначенням переліку складених іспитів та теми прилюдно захищеної дипломної роботи «Обрання гетьмана на Україні в XVIII ст.» (арк. 13), заповнена Л. О. Окіншевичем у лютому 1922 р. типова анкета для перереєстрації студентів з резолюцією «залишити в інституті» (арк. 17, 17зв.). Останній документ цікавий тим, що на питання про заняття батьків він відповів «батько – службовець Київського держбанку, мати – викладач нових мов»; а на питання про військову службу за старих режимів заявив, що не служив у армії, не призивався тощо, оскільки в 1916–1917 рр. був службовцем Земсоюзу, завідувачем лазневого загону. Він також заявив про свою симпатію до тієї партії «що проводить в житті ідеї марксизму – комуністичної». Вказав також, що має двоюрідного брата (ім'я не зазначено, встановити не вдалося), який служить у Револуційній військовій раді Республіки. Забігаючи наперед, що й надалі в різних радянських анкетах він оминав незручні факти.

Ряд посилянь на архівні першоджерела до теми «Окіншевич і КІНГ» також є у фундаментальній монографії Л. В. Міхневич⁴⁶.

Подальший (академічний) період, як видається, є найдослідженішим у біографії Льва Олександровича. Основна маса документальних джерел представлена в корпусному багатотомному виданні «Історія Національної академії наук України: Документи і матеріали», зокрема, у її перших випусках, присвячених 1918–1933 рр. На документальній основі, крім згаданих раніше численних досліджень з історії академічних юридичних досліджень, ґрунтується також монографія О. В. Юркової «Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 рр.)»⁴⁷, в якій вчений згадується неодноразово.

Нам також вдалося відшукати в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України у фонді Всеукраїнського комітету сприяння вченим кілька анкет наукового працівника, заповнених Львом Окіншевичем для реєстрації 22 грудня 1922 р. (ф. 331, оп. 2, спр. 55, арк. 112–112зв.), для одержання академічного пайка 24 березня 1923 р. (ф. 331, оп. 2, спр. 32, арк. 185–186 зв.), для підтвердження кваліфікації 9 жовтня 1923 р. (ф. 331, оп. 1, спр. 138, арк. 18–19 зв.). У цих анкетах, зокрема, зазначаються точні дати вступу вченого на роботу у ВУАН (1 липня 1923 р.) і обрання його штатним співробітником, секретарем Комісії для вивчення західноруського і українського права (14 березня 1922 р.); переліки його наукових праць і доповідей (відомі з інших джерел); адреса його помешкання (Київ, Несторівський пров., б. 4а, кв. 2); відомості про дружину (Окіншевич

Марію Григорівну, народжену 30 березня 1896 р.) і сина (Гліба Львовича, народженого 30 серпня 1921 р.).

З інших маловідомих документів варто звернути увагу на заяву Льва Окіншевича від 20 жовтня 1933 р. до Президії II Відділу з проханням залишити його у ВУАН «на положенні нештатного чи з частковою оплатою наукового співробітника, зобов'язаного виконувати планові завдання ВУАН» (Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, ф. 10, спр. 1727). Показово, що в разі задоволення цього клопотання вчений просив перевести його до історичного циклу, хоча всі юридичні комісії на той час входили до філософсько-соціологічного циклу. Вірогідно, вчений, який завжди був добре поінформованим у загальноакадемічних справах, передчував, що правничі установи ВУАН доживають останні дні.

Маємо також зазначити, що є ще одна особова справа вченого у фонді Наркомату освіти України в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ф. 166, оп.12, спр. 5462), але вона вже відома дослідникам і навіть цитувалася у працях В. П. Яремчука. Проте до інформації, яка в ній міститься, слід поставитися критично. Так, ми не знайшли жодного підтвердження твердженню вченого, що під час навчання в Колегії Павла Галагана він брав участь у марксистському гуртку.

Через обмежений обсяг цієї публікації ми не згадуємо ще низку відомих нам документів, які спростовують певні положення «Спогадів» стосовно конкретних дат і фактів, але загалом не мають спеціального біографічного характеру. Майбутнім дослідникам також радимо ширше залучати матеріали академічного двотижневика «За Радянську Академію», видання якого почалося з липня 1930 р. З матеріалів цього видання постає дещо відмінний від традиційного образ вченого як радянського активіста та «ударника».

Як відомо, після вимушеного звільнення з ВУАН Л. О. Окіншевич нетривалий період (жовтень – грудень 1933 р.) працював у Ніжинському педагогічному інституті. Документи з місцевих архівів цитуються у кількох публікаціях про вченого, авторами яких були А. М. Острянюк⁴⁸ та О. Г. Самойленко^{49,50}. Ім'я Льва Окіншевича також належно згадується в узагальненій праці про тодішню ніжинську вищу школу⁵¹.

Щодо юрисконсультської діяльності правознавця за межами України в 1934–1941 рр., то нових документальних поки що джерел відшукати не вдалося. Значний інтерес викликають роки життя Льва Окіншевича під час німецької окупації, його праця в Київській міській управі та інших окупаційних установах. Цей етап життя вченого доволі докладно, але, можливо, односторонньо описав Я. Падох, який мав можливість спілкуватися не лише з самим вченим, а й з багатьма іншими учасниками тих подій. Деякі згадки про Л. О. Окіншевича, зокрема і про його діяльність у період окупації, можна знайти в сучасних працях І. В. Верби, присвячених О. П. Оглобліну⁵², Н. Д. Полонській-Василенко⁵³ та К. Ф.(Т.) Штеппі⁵⁴. Дослідник використав, зокрема, матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та

управління України, фонд 3847 «Головний історичний архів ім. Антоновича у м. Києві (період нацистської окупації)».

Проте загалом фонди окупаційних установ м. Києва поки що не перебувають в активному науковому обігу. Те ж саме можна сказати й про фонди окупаційних установ Львова і Станіслава, де теж короткочасно мешкав вчений до того, як у другій половині 1943 р. назавжди залишив Україну.

Висвітлення документальної основи біографічних досліджень еміграційного періоду життя і діяльності Л. О. Окіншевича потребує окремих архівних пошуків і відповідних публікацій, що не входять у завдання цієї розвідки.

Висновки. Здійснене нами дослідження є хорошою ілюстрацією до свого роду «символу віри» всіх учених-біографістів: «В архівах є все, але треба ще це знайти».

Завдяки розвитку архівної справи, зацифруванню описів фондів основних архівних установ і значного масиву довідкової літератури, багаторічної власної праці в архівах, у процесі підготовки цієї публікації, зокрема, вдалося:

- суттєво уточнити біографічні відомості щодо батька вченого – Олександра Львовича Окіншевича;
- висунути гідні уваги версії щодо діда вченого та його інших родичів з боку батька;
- зазначити архівні фонди, які після припинення російської агресії слід буде дослідити для подальшого вивчення генеалогії роду Окіншевичів;
- ввести до наукового обігу особові справи Л. О. Окіншевича з фондів 8-ї Київської чоловічої гімназії (гімназії «групи батьків»), Колегії Павла Галагана, Університету св. Володимира і Київського інституту народного господарства, а також деякі нові документи з академічного періоду життя вченого;
- на суто документальній основі схарактеризувати участь Л. О. Окіншевича у Першій світовій війні;
- привернути увагу до маловідомих широкому загалу публікацій про працю вченого у Ніжинському педагогічному інституті;
- сформувані найповнішу на сьогодні бібліографію праць про життя і діяльність вченого.

Однак заповнення лакун у науковій біографії Льва Окіншевича аж ніяк не можна вважати доконаним. У процесі підготовки цієї розвідки відкрився доволі широкий простір для подальших творчих пошуків, особливо в частині вивчення родинного оточення, а також життя і діяльності правознавця в 1934–1943 рр.

Так, ця стаття вже перебувала на виробництві, коли працівники Державного архіву м. Києва віднайшли копію свідоцтва від 5 вересня 1936 року про народження 16 серпня 1936 року Юрія Окіншевича (прізвище в документі подано саме у такому правописі). Батьком дитини зазначений контролер поїзду Київської дільниці Південно-Західної залізниці В'ячеслав Олександрович Окіншевич, 1902 року народження, а матір'ю – рахівниця управління Південно-Західної залізниці Олександра Павлівна Окіншевич,

1907 року народження. Місце проживання батьків: м. Київ, вул. Артема, буд. 14а, кв. 10. Це видається доволі переконливим підтвердженням нашої версії про наявність у вченого молодшого брата, про якого він чомусь, наскільки нам відомо, ніколи не згадував в письмових джерелах.

На завершення традиційно маю скласти подяку колегам-архівістам, насамперед заступнику директора Державного архіву м. Києва Івану Миколайовичу Кисілю, начальнику відділу довідкового апарату Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України Ользі Михайлівні Редько, колективам Інституту рукопису та Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. В. Вернадського, без постійної дружньої підтримки яких ця праця була б неможливою.

1. Я. П. [Падох Я.] Помер св. п. проф. Лев Окіншевич. *Свобода (Джержзі Ситі; Нью-Йорк)*. 1980. 12 лист. № 238. С. 3; 490; 21 лист. № 245. С. 4. 2. Падох Я. Лев Окіншевич – видатний історик державного права України – Гетьманщини XVII–XVIII ст. (1898–1980). *Український історик*. 1981. № 1–4. С. 105–117; 1982. 3–4. С. 92–105. 3. Падох Я. Лев Окіншевич – видатний історик державного права України-Гетьманщини XVII–XVIII ст. (1898–1980). Нью-Йорк–Мюнхен, 1985. 38 с. 4. Падох Я. Лев Окіншевич – видатний історик державного права козацької України. *Окіншевич Л. Моя академічна праця в Україні* / Ред. О. Романів; передм. Я. Падох. Львів, 1995. С. 8–24. 5. Odarchenko P. Lev Oleksandrovych Okinshevich (1898–1980). *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.* New York, 1978/1980. Vol. 14. No. 37/38. P. 342. 6. Одарченко П. Проф. Л. О. Окіншевич *Народна Воля*. Скрантон, 1981. 5 лют. 7. Одарченко П. Професор Лев Олександрович Окіншевич *Одарченко П. Видатні українські діячі. Статті. Нариси*. Київ, 1999. С. 39–43. 8. Одарченко П. В. Окіншевич Лев Олександрович *Енциклопедія Сучасної України* / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Ін-т енцикл. досліджень НАН України, 2022. URL: <https://esu.com.ua/article-76147>. 9. Окіншевич Лев. *Енциклопедія Українознавства. Словникова частина*. Париж–Нью-Йорк, 1966, т. 5, С. 1836. 10. Zhukovsky A. Okinshevych, *Lev Internet Encyclopedia of Ukraine*. URL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5C0%5CK%5C0kinshevychLev.htm> 11. Полонська-Василенко Н. Д. Історична наука в Україні за совєтської доби та доля істориків. *Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка*. 1962. Т. 173. С. 7–62. 12. Одарченко П. Наукова діяльність Української Академії Наук у роки 1919–1932 (гуманітарні науки за винятком мовознавства). *125 років Київської української академічної традиції*. 1861–1986. Нью-Йорк, 1993. С. 15–45. 13. Universitas Libera Ucrainensis, 1921–2011. Мюнхен, 2011. С. 187–189, 330, 427, 435, 470, 487. 14. Микола Прокопович Василенко / Вороненко В. В., Кістерська Л. Д., Матвеева Л. В., Усенко І. Б. Київ: Наук. думка, 1991. С. 202, 204, 226, 228, 229, 231, 232, 234, 236 та ін. 15. Усенко І. Б. Розвиток правових досліджень в установах Всеукраїнської Академії наук (1918–1941). *Юридична наука і освіта на Україні*. Київ: Наук. думка, 1992. С. 37–76. 16. Академічна юридична думка / Укладачі: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук; За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Ін Юре, 1998. 503 с. 17. Усенко І. Б. Окіншевич Лев Олександрович. *Мала енциклопедія етнодержавознавства* / Редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. Київ: Довіра; Генеза, 1996. С. 870–871. 18. Усенко І. Б. Окіншевич (Окіншевич) Лев Олександрович. *Світова та вітчизняна етнодержавницька думка (у персоналіях)*. Київ; Донецьк, 1997. С. 188–191. 19. Усенко І. Б. Окіншевич Лев Олександрович. *Юридична енциклопедія: в 6 т. /*

Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Т. 4: Н–П. Київ: Українська енциклопедія, 2002. С. 412–415. **20.** Усенко І. Б. Окіншевич Лев Олександрович. *Антологія української юридичної думки: в 10 т. Т. 3: Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба* / Упорядники: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук, О. О. Самойленко; відп. ред. І. Б. Усенко. Київ: ВД «Юридична книга», 2003. С. 412–415. **21.** Усенко І. Б. Окіншевич (Окіншевич, Акіншевич) Лев Олександрович. *Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 томах*. Понятійний апарат. Концептуальні підходи. Теорія та практика: Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. Київ: ВД «Ін Юре», 2003. С. 482. **22.** Ясь О. Лев Окіншевич і проблема «межового положення» України: (З історіографічних дискусій на еміграції кінця 40-х – початку 50-х років ХХ ст.) *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: зб. наук. праць та спогадів* (Пам'яті видатного вченого-історика, чл.-кор. НАН України І. О. Гуржія). Київ, 1998. С. 354–372. **23.** Ясь О. Лев Окіншевич і теорії циклічності історії. *Хроніка 2000*. Вип. 4(90): Україна-Білорусь. Кн. 1. Київ, 2011. С. 175–197. **24.** Ясь О. Великое княжество Литовское и циклическая традиция историописания в рецепции Льва Окиншевича. *Розбудова держави*. 1997. № 7/8. С. 102–107; Ясь А. Великое княжество Литовское и циклическая традиция историописания в рецепции Льва Окиншевича. *Беларусь, Расія, Україна: діялог народів і культур* /серія «Гістарыяграфічныя даследванні». Гродна, 2013. С. 131–140. **25.** Ясь О. Окіншевич (Окіншевич) Лев Олександрович. *Українські історики ХХ століття: Біобібліографічний довідник*. Серія «Українські історики». Київ, 2006. Вип. 2. Ч. 3. С. 162–164. **26.** Ясь О. Окі(и)ншевич (Okinshevich) Лев Олександрович. *Історична наука у Національній академії наук України в особах: Енциклопедичний довідник*. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2018. С. 488–490. **27.** Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлих культурних епох (початок ХІХ – 80-ті роки ХХ ст.): у 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2014. Ч. 2. 650 с. **28.** Яремчук В. П. Знавець Гетьманської держави (Лев Окіншевич). Яремчук В. П. Призабуті постаті української історіографії ХХ століття: біоісторіографічні нариси. Острого, 2002. С. 65–97. **29.** Яремчук В. П. Історик українського права Лев Окіншевич. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2012. № 2 (6). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12uyvpplo.pdf>. **30.** Білокінь С. І. Окіншевич Лев Олександрович. *Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наук. думка, 2010. Т. 7 С. 555. **31.** Водотика С. Г. Механізм реалізації політичної влади в Гетьманщині протягом другої половини ХVІІ ст. в оцінці Л. О. Окіншевича. *Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку*: Мат-ли Четвертих Всеукр. істор. читань (Черкаси, 16–18 травня 1994 р.). Київ; Черкаси, 1994. С. 158–161. **32.** Гошко Т. Д. На шляху до Америки (листи Миколи Чубатого до Лева Окіншевича 1946–1948 рр.). *Бюлетень Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці*. Нью-Йорк, 2017. Ч. 43 (59). С. 6–16. **33.** Клинова-Дацок Г. Проблеми козацько-гетьманської доби в працях членів Наукового товариства ім. Шевченка в Німеччині (1947–1950 рр.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки». Острого, 2019. Вип. 29. С. 67–74. **34.** Енциклопедія гісторыі Беларусі: у 6 т. Т. 1: А — Беліца / Рэдкал.: М. В. Біч і інш.; Прадм. М. Ткачова; Маст. Э. Э. Жакевіч. Мінск: БелЭн, 1993. С. 81. **35.** Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Т. 4: Варанецкі – Гальфстрым / Рэдкал.: Г. П. Пашкоў і інш. Мінск: БелЭн, 1997. Т. 4. С. 191. **36.** Акіншэвіч Леў. *Беларусь: энцыклапедычны даведнік* / Рэдкал. Б. І. Сачанка (гал. рэд.) і інш.; Маст. М. В. Драко, А. М. Хількевіч. Мінск: БелЭн, 1995. С. 25. **37.** Вялікае княства Літоўскае: Энциклопедія: у 3 т. / Рэдкал.:

Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) і ін.; маст. З. Э. Герасімовіч. Мінск: БелЭн, 2005. Т. 1: Абаленскі – Кадэццыя. С. 211. **38.** Рэпрэсаваныя літаратары, навукоўцы, работнікі асветы, грамадскія і культурныя дзеячы Беларусі. Энциклапедычны даведнік у 10 тамах (15 кнігах). Т. 3. Кніга 1 / Укладальнік Л. У. Маракоў. Мінск, 2004. **39.** Лебедзева В. Леў Акіншэвіч пра гісторыю Беларусі *Спадчына*. 1996. № 6. С. 32–38. Лебедзева В. Лев Окиншевич и Беларусь. Історыяграфічныя дасліджэння в Украіні (Пам’яті чл.-кор. НАН Украіны Ф. П. Шевченка). Вип. 7. Київ, 1999. С. 253–259. **40.** Падалінскі У. А. Праца Л. Акіншэвіча «Права Вялікага Княства Літоўскага» (1953) і яе значэнне для гістарыяграфіі Беларусі. *Гісторыка-прававая навука: спадчына, стан і перспектывы*: матэрыялы міжнар. навук.-практ. канф., прысвеч. 100-годдзю з дня нараджэння праф. І. А. Юхо, Мінск, 19–20 сак. 2021 г. / Беларус. дзярж. ун-т; рэдкал.: Т. М. Міхалёва (гал. рэд.) [і інш.]. Мінск: БДУ, 2021. С. 83–87. **41.** Сагановіч Г. Лев Окиншевич як дасліднік історыі білоруськаго козацтва. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/doslidzhennya/339-henadz-sahanovichlev-okynshevych-ia-k-doslidnyk-biloruskoho-kozatstva>. **42.** Мыцьк Ю. Сын дзюхо бацькаўшчын. *Польмя*. 2003, № 3. С. 180–183. **43.** Партноў А. Леў Акіншэвіч – гісторык украінскі і беларускі. *Беларускі гістарычны агляд*. 1999. Т.6. Сш. 1–2. С. 248–255. **44.** Ямкова Ольга. Постаць Лева Окиншевича в українській історыяграфіі Пятых Міжнародных Доўнараўскія чытанні. Рэчыца, 22–23 верасня 2005 г. Гомель: ГДУ, 2005. **45.** Выбранае / Леў Акіншэвіч; укладанне, падрыхтоўка тэкстаў, агульнае рэдагаванне, каментары, паказнік Наталлі Гардзінскі, Лявона Юрэвіча. Мінск: Кнігзбор, 2021. 408 С. (Бібліятэка Бацькаўшчыны; Спадчына: аглядзіны; кніга 42). **46.** Міхневич Л. В. Розвиток юридичної науки і освіти в Київському комерційному інституті – Київському інституті народнаго господарства, 1906–1930 рр. / За заг. ред. І. Б. Усенка. Київ: КНЕУ, 2011. 286 С. **47.** Юркова О. В. Діяльність навукова-даслідніцкай кафедры історыі Украіны М. С. Грушевскаго (1924–1930 рр.). Київ, 1999. С. 20–21, 88–89, 162–163, 209–211, 246–247 та ін. **48.** Острянюк А. М. Ніжін у долі Лева Окиншевича. Історыяграфічны та джерелазнавічы праблемы історыі Украіны. Дніпропетровск, 2003. С. 129–139. **49.** Самойленко О. Г. Ніжінска сторінка жытця Лева Окиншевича (за матэрыяламі спогадів ученаго та архівных дакументаў). *Український вимір*. Ніжін, 2005. Вип. 4. С. 111–119. **50.** Самойленко О. Г. К. Харлампович та Л. Окиншевич і Ніжінска вища школа у 20-х – 30-х рр.: до праблемы взаемін. *Література та культура Полісся*. Вип. 31. Ніжін, 2006. С. 205–213. **51.** Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжінска вища школа: сторінкі історыі Ніжін: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя; ТОВ «Аспект – Поліграф», 2005. 420 С. **52.** Верба І. В. Олександр Оглоблин: жытця і праця в Украіні: До 100-літця з дня народжэння / Відп. ред. П. С. Сохань. Київ, 1999. С. 249, 257, 261 та ін. **53.** Верба І. В. Життя і творчість Наталії Полонської-Василенко (1884–1973). Ніжін: Аспект-Поліграф, 2008. С. 187, 202, 204 та ін. **54.** Верба І. В., Самофалов М. О. Історик Кость Штеппа: людина, вчений, педагог. Київ: Центр пам’яткознавства НАН Украіны і УТОШК, 2010. С. 83, 116, 118, 130, 137–138 та ін.

References

1. Ya. P. [Padokh Ya.] Pomer sv. p. prof. *Lev Okinshevych. Svoboda* (Dzherzi Syti; Niu-York). 1980. 12 lyst. № 238. S. 3; 490; 21 lyst. № 245. S. 4. **2.** Padokh Ya. Lev Okinshevych – vydatnyi istoryk derzhavnoho prava Ukrainy – Hetmanshchyny XVII–XVIII st. (1898–1980). *Ukrainskyi istoryk*. 1981. № 1–4. S. 105–117; 1982. 3–4. S. 92–105. **3.** Padokh Ya. Lev Okinshevych – vydatnyi istoryk derzhavnoho prava Ukrainy – Hetmanshchyny XVII–XVIII st. (1898–1980). Niu-York-Miunkhen, 1985. 38 s. **4.** Padokh Ya. Lev Okinshevych – vydatnyi istoryk derzhavnoho prava kozatskoi Ukrainy. *Okinshevych L. Moia akademichna pratsia v Ukraini* / Red. O. Romaniv;peredm. Ya. Padokha. Lviv,

1995. S. 8–24. **5.** Odarchenko P. Lev Oleksandrovych Okinshevich (1898–1980): (Obituary) The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S. New York, 1978/1980. Vol. 14. No. 37/38. P. 342. **6.** Odarchenko P. Prof. L. O. Okinshevych *Narodna Volia*. Skrenton, 1981. 5 liut. **7.** Odarchenko P. Profesor Lev Oleksandrovych Okinshevych *Odarchenko P. Vydatti ukrainski diiachi. Statti*. Narysy. Kyiv, 1999. S. 39–43. **8.** Odarchenko P. V. Okinshevych Lev Oleksandrovych *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* / Redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak [ta in.]; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: In-ntsykl. doslidzhen NAN Ukrainy, 2022. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://esu.com.ua/article-76147>. **9.** Okinshevych Lev. *Entsyklopediia Ukrainoznavstva. Slovnykova chastyna*. Paryzh-Niu York, 1966, t. 5, S. 1836. **10.** Zhukovsky A. Okinshevych, Lev *Internet Encyclopedia of Ukraine*. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5C0%5C%5COKinshevychLev.htm>. **11.** Polonska-Vasylenko N. D. *Istorychna nauka v Ukraini za sovietskoi doby ta dolia istoriyiv Zapysky Naukovoho Tovarystva im. T. Shevchenka*. 1962. T. 173. S. 7–62. **12.** Odarchenko P. Naukova diialnist Ukrainskoi Akademii Nauk u roky 1919–1932 (humanitarni nauky za vyniatkom movoznavstva). *125 rokov Kyivskoi ukrainskoi akademichnoi tradytsii*. 1861–1986. Niu-York, 1993. S. 15–45. **13.** Universitas Libera Ucrainensis, 1921–2011. Miunkhen, 2011. S. 187–189, 330, 427, 435, 470, 487. **14.** Mykola Prokopovych Vasylenko / Voronenko V. V., Kisterska L. D., Matveieva L. V., Usenko I. B. Kyiv: Nauk. dumka, 1991. S. 202, 204, 226, 228, 229, 231, 232, 234, 236 ta in. **15.** Usenko I. B. Rozvytok pravovykh doslidzhen v ustanovakh Vseukrainskoi Akademii nauk (1918–1941) *Yurydychna nauka i osvita na Ukraini*. Kyiv: Nauk. dumka, 1992. S. 37–76. **16.** Akademična yurydychna dumka / Ukladachi: I. B. Usenko, T. I. Bondaruk; Za zah. red. Yu. S. Shemshuchenka. Kyiv: In Yure, 1998. 503 S. **17.** Usenko I. B. Okynshevych Lev Oleksandrovych. *Mala entsyklopediia etnoderzhavoznavstva* / Redkol.: Yu. I. Rymarenko (vidp. red.) ta in. Kyiv: Dovira; Henez, 1996. S. 870–871. **18.** Usenko I. B. Okinshevych (Okynshevych) Lev Oleksandrovych. *Svitova ta vitchyzniana etnoderzhavnytska dumka (u personalitakh)*. Kyiv; Donetsk, 1997. S. 188–191. **19.** Usenko I. B. Okynshevych Lev Oleksandrovych *Yurydychna entsyklopediia. V 6 t.* / Redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova) ta in. T. 4: N–P. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia, 2002. S. 412–415. **20.** Usenko I. B. Okynshevych Lev Oleksandrovych. *Antolohiia ukrainskoi yurydychnoi dumky: V 10 t. T. 3. Istoriia derzhavy i prava Ukrainy: kozatsko-hetmanska doba* / Uporiadnyky: I. B. Usenko, T. I. Bondaruk, O. O. Samoilenko; vidp. red. I. B. Usenko. Kyiv: VD «Yurydychna knyha», 2003. S. 412–415. **21.** Usenko I. B. Okinshevych (Okynshevych, Akinshevych) Lev Oleksandrovych. *Mizhnarodna politseiska entsyklopediia: u 10 tomakh*. Poniatiinyi aparat. Kontseptualni pidkhody. Teoriia ta praktyka: T. 1. Teoretyko-metodolohichni ta kontseptualni zasady politseiskoho prava ta politseiskoi deontolohii. Kyiv: VD «In Yure», 2003. S. 482. **22.** Yas O. Lev Okinshevych i problema «mezhozhovo polozhennia» Ukrainy: (Z istoriohrafichnykh dyskusii na emihratsii kintsia 40-kh – pochatu 50-kh rokiv XX st.) *Spetsialni istorichni dysypliny: pytannia teorii ta metodyky*: Zb. nauk. prats ta spohadiv (Pamiati vydatnoho vchenoho-istoryka, chhkor. NAN Ukrainy I. O. Hurzhiia). Kyiv, 1998. S. 354–372. **23.** Yas O. Lev Okinshevych i teorii tsyklichnosti istorii. *Khronika 2000*. Vyp. 4(90): Ukraina-Bilorus. Kn. 1. Kyiv, 2011. S. 175–197. **24.** Yas O. Velykoe kniazhestvo Lytovskoe y tsyklycheskaia tradytsiia ystoryopysaniya v retseptsy Lva Okynshevycha *Rozbudova derzhavy*. 1997. № 7/8. S. 102–107; Yas A. Velykoe kniazhestvo Lytovskoe y tsyklycheskaia tradytsiia ystoryopysaniya v retseptsy Lva Okynshevycha. *Belarus, Rasiia, Ukraina: dviialoh narodai i kultur* /seriia «Histariiohrafichnyiia dasledvanni». Hrodna, 2013. S. 131–140. **25.** Yas O. Okinshevych (Okynshevych) Lev Oleksandrovych *Ukrainski istoriky XX stolittia: Biobliohrafichnyi dovidnyk*. Serii «Ukrainski istoriky». Kyiv, 2006. Vyp. 2. Ch. 3.

S. 162–164. **26.** Yas O. OKI(Y)NShEVYCh (Okinshevich) Lev Oleksandrovych *Istorychna nauka u Natsionalnii akademii nauk Ukrainy v osobakh: Entsyklopedychnyi dovidnyk*. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2018. S. 488–490. **27.** Yas O. Istoryk i styl. Vyznachni postati ukrainskoho istoriopyssannia u svitli kulturnykh epokh (pochatok XIX – 80-ti roky XX st.): U 2 ch. / za red. V. A. Smolii. Kyiv: NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy, 2014. Ch. 2. 650 s. **28.** Yaremchuk V. P. Znavets Hetmanskoï derzhavy (Lev Okinshevych) Yaremchuk V. P. Pryzabuti postati ukrainskoï istoriohrafii XX stolittia: bioistoriohrafichni narysy. Ostroh, 2002. S. 65–97. **29.** Yaremchuk V. P. *Istoryk ukrainskoho prava Lev Okinshevych. Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Seriiia «Pravo». 2012. № 2 (6). URL: <http://lj.ou.edu.ua/articles/2012/n2/12yvpplo.pdf>. **30.** Bilokin S. I. OKINShEVYCh Lev Oleksandrovych. *Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 7: Mi-O / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in.* NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Nauk. dumka, 2010. T. 7 S. 555. **31.** Vodotyka S. H. Mekhanizm realizatsii politychnoi vlady v Hetmanshchyni protiahom drugoi polovyny XVII st. v otsyntsi L. O. Okynshevycha *Ukrainska kozatska derzhava: vytoky ta shliakhy istorychnoho rozvytku: (Mat-ly Chetvertykh Vseukr. istor. chytan, Cherkasy, 16–18 travnia 1994 r.)*. Kyiv; Cherkasy, 1994. С. 158–161. **32.** Hoshko T. D. Na shliakhu do Ameryky (lysty Mykoly Chubatoho do Leva Okynshevycha 1946–1948 rr.). *Biuletен Наукового Товариства im. Shevchenka v Nimechchyni (1947–1950 rr.)*. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Seriiia «Istorychni nauky». Ostroh, 2019. Vyp. 29. S. 67–74. **34.** Энтсыкларедыя гісторыі Беларусі. U 6 t. T. 1: A – Belitsa / Rėdkal.: M. V. Bich i insh.; Pradm. M. Tkachova; Mast. Э. Э. Zhakevich. Mn.: BelЭн, 1993. S. 81. **35.** Беларускаяя энтсыкларедыя: U 18 t. T. 4: Varanetski – Halfstrym / Rėdkal.: H. P. Pashkoŭ i insh. Mn.: BelЭн, 1997. T. 4. S. 191. **36.** Akinshėvich Leŭ Belarus: *энтсыкларедычныя дзеднік / Rėdkal. B. I. Sachanka (hal. rėd.)* i insh.; Mast. M. V. Drako, A. M. Khilkevich. Mn.: BelЭн, 1995. S. 25. **37.** Vialikae kniastva Litoŭskae: Энтсыкларедыя. U 3 t. / Rėdkal.: H. P. Pashkoŭ (hal. rėd.) i insh.; mast. Z. Э. Herasimovich. Mn.: BelЭн, 2005. T. 1: Abalenski – Kadėntsiiia. S. 211. **38.** Рэгрэсаваныя лitarаты, навукoŭтсы, работнікі асветы, храмaдскііа і культурныя дзеіачы Беларусі. Энтсыкларедычны дзеднік u 10 тамaх (15 кніhах). T. 3. Кніhа 1 / Ukladalnik L. U. Marakoŭ. Mn., 2004. **39.** Lebedzeva V. Leŭ Akinshėvich пра гісторыю Беларусі *Spadchyna*. 1996. № 6. S. 32–38. Lebedeva V. Lev Okynshevych y Belarus. Istoriohrafichni doslidzhennia v Ukraini (Pamiati chl.-kor. NAN Ukrainy F. P. Shevchenka). Vyp. 7. Kyiv, 1999. S. 253–259. **40.** Padalinski U. A. Pratsa L. Akinshėvicha «Prava Vialikaha Kniastva Litoŭskaha» (1953) i yae znachėnne dlia histaryiahrافی Belarusi. *Histaryka-pravahaya nauka: spadchyna, stan i perspektivy: matėryialy mizhnar. navuk.-prakt. kanf., pryysvech. 100-hoddziu z dnia narodzhennia prof. I. A. Yukho, Minsk, 19–20 sak. 2021 h.* / BelaruS. dziarzh. un-t; rėdkal.: T. M. Mikhalėva (hal. rėd.) [i insh.]. Mn.: BDU, 2021. S. 83–87. **41.** Sahanovych H. Lev Okynshevych yak doslidnyk istorii biloruskoho kozatstva [Elektronnyi resurs]. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/doslidzhennya/339-henadz-sahanovichlev-okynshevych-iaak-doslidnyk-biloruskoho-kozatstva>. **42.** Мытсык Ю. Сын dzviukh batskaŭshchyn *Polymia*. 2003, № 3. S. 180–183. **43.** Partnoŭ A. Leŭ Akinshėvich – historyk ukrainski i belaruskі. *Belaruskі histarychnы аhлад*. 1999. T. 6. Ssh. 1–2. S. 248–255. **44.** Yamkova Olha. Postat Leva Okynshevycha v ukrainskii istoriohrafii. Ріатыя Міzhnarodnyя Доŭнараŭскііа чытaннi. Рэчытса, 22–23 верасня 2005 h. Homel: HDU, 2005. **45.** Выбранae / Leŭ Akinshėvich; ukladanne, padrŭkhtoŭka tėkstaj, ahulnae rėdahavanne, kamentary, pakaznik Natalli Hardzienki, Liavona Yurėvicha. Mn.: Kni hazbor, 2021. 408 s. (Bibliiatėka Batskaŭshchynы; Spadchyna: ahledziny; kniha 42). **46.** Mikhnovych L. V.

Rozvytok yurydychnoi nauky i osvity v Kyivskomu komertsiiinomu instytuti – Kyivskomu instytuti narodnoho hospodarstva, 1906–1930 rr. / Za zah. red. I. B. Usenka. Kyiv: KNEU, 2011. 286 S. 47. Yurkova O. V. Diialnist naukovo-doslidnoi kafedry istorii Ukrainy M. S. Hrushevskoho (1924–1930 rr.). Kyiv, 1999. S. 20–21, 88–89, 162–163, 209–211, 246–247 ta inshi. 48. Ostrianko A. M. Nizhyn u doli Leva Okinshevycha. Istoriografichni ta dzhereloznavchi problemy istorii Ukrainy. Dnipropetrovsk, 2003. S. 129–139. 49. Samoilenko O. H. Nizhynska storinka zhyttia Leva Okinshevycha (za materialamy spohadiv uchenoho ta arkhivnykh dokumentiv). *Ukrainskyi vymir*: Nizhyn, 2005. Vyp. 4. S. 111–119. 50. Samoilenko O. H. K. Kharlampovych ta L. Okinshevych i Nizhynska vyshcha shkola u 20-kh – 30-kh rr.: do problemy vzaiemyn. *Literatura ta kultura Polissia*. Vyp. 31. Nizhyn, 2006. S. 205–213. 51. Samoilenko H. V., Samoilenko O. H. Nizhynska vyshcha shkola: storinky istorii Nizhyn: Vyd-vo NDU im. M. Hoholia; TOV «Aspekt – Polihraf», 2005. 420 S. 52. Verba I. V. Oleksandr Ohloblyn: zhyttia i pratsia v Ukrainy: Do 100-littia z dnia narodzhennia / Vidp.red. P. S. Sokhan. Kyiv, 1999. S. 249, 257, 261 ta inshi. 53. Verba I. V. Zhyttia i tvorchist Natalii Polonskoi-Vasylenko (1884–1973) Nizhyn: Aspekt-Polihraf, 2008. S. 187, 202, 204 ta in. 54. Verba I. V., Samofalov M. O. Istoryk Kost Shtepa: liudyna, vchenyi, pedahoh. Kyiv: Tsentr pamiatkoznav

Usenko Igor. Outstanding legal historian Lev Okinshevych: sources for scientific biography

Introduction. 2023 marks the 125th anniversary of the birth of the famous Ukrainian legal historian L. O. Okinshevich (Okynshevich). Dozens of biographical publications are devoted to the scientist, which are mainly based on his memoirs. Due to the lack of objective primary sources, there are quite a lot of substantive gaps and factual inaccuracies in these publications.

The aim of the article. Introduction into scientific circulation of archival and other primary sources about the life and work of L. O. Okinshevych and on this basis some clarification of the Ukrainian period of the biography of the scientist, in which until now there were still a lot of lacunae.

Results. In the context of the modern anthropological approach, new facts and assessments are offered regarding the life path of the secretary of the Commission for Studying the History of Western Ruthenian and Ukrainian Law of the All-Ukrainian Academy of Sciences, and later one of the most prominent representatives of the science of the Ukrainian diaspora L. O. Okinshevych. Newly discovered or little-known archival and other historical sources are analyzed that will help clarify the biography of the scientist.

Conclusion. With the help of newly discovered primary sources, it was possible to clarify a number of facts about the scientist's biography and information about his family environment. The directions of further archival searches are determined; versions of possible persons of the scientist's grandfather and some other relatives are formulated.

Key words: Ukraine, jurisprudence, history of legal science, history of Ukrainian law, All-Ukrainian Academy of Sciences, Okinshevych (Okynshevich) L. O., scientific biography, legal biography, historical sources.